

Молодь і ринок

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 10 (230) жовтень 2024

Видається з лютого 2002 року

УДК 051 Журнал “Молодь і ринок” внесений до переліку наукових фахових видань України (категорія “Б”) у галузі педагогічних наук: 011 – Освітні педагогічні науки, наказ Міністерства освіти і науки України від 02.07.2020 № 886 (додаток 4). Спеціальності: 012 – Дошкільна освіта; 013 – Початкова освіта; 014 – Середня освіта (за предметними спеціалізаціями); 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями); 016 – Спеціальна освіта, наказ МОН України від 24.09.2020 № 1188 (додаток 5).

Засновник і видавець: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Україна, 82100, Львівська область, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24
Видання зареєстровано Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення.
Рішення Національної ради від 26.10.2023 № 1155, ідентифікатор медіа R30-01827

ISSN 2308-4634 (Print) “Молодь і ринок” індексується у таких базах даних: Google Scholar; Polish Scholarly Bibliography (PBN); ERIH PLUS; Index Copernicus (ICV 2019 = 85.80; ICV 2020 = 82.12; ICV 2021 = 85.55; ICV 2022 = 80.94; ICV 2023 = 84.92)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2617-0825.10/230.2024>

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор: Микола ГАЛІВ – д.пед.н., проф., Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Іван БАХОВ – д.пед.н., проф., Міжрегіональна академія управління персоналом

Наталія БИШЕВЕЦЬ – к.пед.н., Національний університет фізичного виховання і спорту України

Галина БІЛАВИЧ – д.пед.н., проф., ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”

Ірина ЗВАРИЧ – д.пед.н., проф., Київський національний торговельно-економічний університет

Микола ПАНТЮК – д.пед.н., проф., Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Тетяна ПАНТЮК – д.пед.н., проф., Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Лукаш ТОМЧИК – д.соц.н. (педагогіка), Педагогічний університет в Кракові, Польща

Надія Лаура СЕРДЕНЦЮК – к.пед.н., Сучавський університет імені Штефана чел Маре (м. Сучава, Румунія)

Даніель УОЛЛЕР – д.філос.н., Університет Центрального Ланкаширу (м. Престон, Великобританія)

Марія ЧЕПІЛЬ – д.пед.н., проф., академік АНВО України, Заслужений діяч науки і техніки України, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Сергій ШАРОВ – к.пед.н., Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

Олександра ЯНКОВИЧ – д.пед.н., проф., Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; д.табiлiт., проф., Куявсько-Поморська Академія (м. Бидгощ, Польща)

Адреса редакції: Україна, 82100, Львівська область, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24

Тел. +38 (068) 502-45-49; e-mail: molodirynok@gmail.com; веб-сайт: <http://mir.dspu.edu.ua>

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету
(протокол № 10 від 31.10.2024)

Посилання на публікації “Молодь і ринок” обов’язкові

Редакція зберігає за собою право скорочувати і виправляти матеріали. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди, а не погляди редакції.

За достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, статистичних даних та інших відомостей відповідають автори публікацій.

Youth & market

MONTHLY SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL JOURNAL

No. 10 (230) October 2024

Published since February 2002

UDC 051 The journal "Youth and market" is included into the list of scientific professional publications of Ukraine (**category "B"**) in the field of pedagogical sciences: 011 – Educational, pedagogical sciences, the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 02.07.2020 No. 886 (Appendix 4). Specialties: 012 – Preschool education; 013 – Primary education; 014 – Secondary education (due to subject specializations); 015 – Professional education (according to specializations); 016 – Special education, order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 09.24.2020 No. 1188 (Appendix 5).

Founder and published: Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Ivan Franko Str., 24, Drohobych, Lviv Region, Ukraine, postal code 82100
Edition is registered in the National Council of Ukraine for Television and Radio Broadcasting.
Decision of the National Council dated 26.10.2023 No. 1155, **media identifier R30-01827**

ISSN 2308-4634 (Print) "Youth and market" is indexed in such databases: Google Scholar; Polish Scholarly Bibliography (PBN); **ERIH PLUS**; **Index Copernicus** (ICV 2019 = 85.80; ICV 2020 = 82.12; ICV 2021 = 85.55; ICV 2022 = 80.94; ICV 2023 = 84.92)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2617-0825.10/230.2024>

EDITORIAL BOARD

Head editor: Mykola HALIV – *Doctor of Pedagogic Sciences, Prof., Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

EDITORIAL BOARD MEMBERS

Ivan BAKHOV – *Doctor of Pedagogic Sciences, Prof., Interregional Academy of Personnel Management*

Nataliya BYSHEVETS – *Candidate of Pedagogic Sciences, National University of Physical Education and Sports of Ukraine*

Halyna BILAVYCH – *Doctor of Pedagogic Sciences, Prof., SHEE "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University"*

Iryna ZVARYCH – *Doctor of Pedagogic Sciences, Prof., Kyiv National University of Trade and Economics*

Mykola PANTYUK – *Doctor of Pedagogic Sciences, Prof., Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

Tetyana PANTYUK – *Doctor of Pedagogic Sciences, Prof., Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

Lukasz TOMCZYK – *Doctor of Social Sciences (Pedagogic), Pedagogical University of Cracow, Poland*

Nadia Laura SERDENCUC – *Candidate of Pedagogic Sciences, Stefan cel Mare University from Suceava (Romania)*

Daniel WALLER – *Doctor of Philosophy Sciences, University of Central Lancashire (Preston, UK)*

Mariya CHEPIL – *Doctor of Pedagogic Sciences, Prof., Academician of the Academy of Higher Education of Ukraine, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

Sergii SHAROV – *Candidate of Pedagogic Sciences, Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University*

Oleksandra YANKOVYCH – *Doctor of Pedagogic Sciences, Prof., Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University*

Editorial office: Ukraine 82100, Lviv region, Drohobych, Ivan Franko, 24 str,
Tel. +38 (068) 502-45-49; e-mail: molodirynok@gmail.com; website: <http://mir.dspu.edu.ua>

Recommended for publication by Academic Council of Drohobych State Pedagogical University
(protocol No. 10, 31.10.2024)

Links to the publication of "Youth and market" obligatory

Edition reserves the right to shrink and correct the matter. Articles signed by author express their own point of view.

Authors of publications are responsible for the accuracy of facts, quotations, private names, geographical names, statistics etc.

Молодь і ринок

№ 10 (230) жовтень 2024

ЗМІСТ

Тетяна Паньок, Марина Обужована, Марія Квітка Професійне становлення майбутніх педагогів образотворчого мистецтва в процесі художньо-педагогічної підготовки.....	7
Вікторія Жигір, Валентина Перегудова Особливості організації технологічної практики бакалаврів професійної освіти за спеціалізацією.....	13
Інна Яшук, Наталія Казакова Пріоритети всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри “Сокіл” (“Джура”) у формуванні в дітей та юнацтва оборонної свідомості.....	18
Світлана Кушнірук, Тарас Олефіренко Концептуалізація методології козацької педагогіки: з досвіду драгоманівського університету.....	24
Микола Корець, Володимир Шевченко, Юлія Шевченко Педагогічні умови формування в учнів здоров’язбережувальної компетентності засобами навчально-ігрових технологій.....	29
Леніна Задорожна-Княгиницька, Ірина Хаджинова, Сергій Совінський Освіта дорослих в умовах воєнного часу: до дискурсу проблеми.....	34
Тетяна Атрошенко, Олена Бобирсва Психолого-педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами інтерактивних технологій.....	40
Галина Ткачук Методика використання різних форм та методів навчання під час вивчення програмування.....	45
Галина Яремко, Мар’яна Гавран, Тетяна Горохівська Академічна мобільність викладачів ЗВО: можливості та виклики сьогодення.....	52
Оксана Самойленко, Ірина Брюховецька, Тетяна Штайнер Педагогічні умови формування soft skills у майбутніх педагогів у процесі професійно-педагогічної підготовки.....	56
Володимир Товстоган, Тетяна Цегельник, Андрій Шевченко Інклюзивна компетентність педагога як запорука якості організації освітнього процесу.....	61
Людомир Філоненко, Марія Дерпак Фортепіанна творчість Володимира Івасюка: виконавсько-педагогічний аспект.....	66
Руслана Лоцман Фестивалі україноспіву: мистецько-просвітницький та педагогічний аспекти.....	71
Oksana Yefremova Basic concepts of the training system of future pediatric dentists by means of situation-communicative models of professional interaction.....	78
Світлана Іщенко, Павло Обухов Екологічна освіта та енергозбереження: формування свідомого підходу у майбутніх поколінь.....	82

Наталія Орлова, Тетяна Борисова Використання креативних технологій у проектуванні арт-об'єктів.....	87
Олена Муращенко Структура правосвідомості.....	91
Tetiana Helzhynska Academic staff training for academic entrepreneurship in the system of professional development.....	96
Даниїл Бойко, Людмила Щербак Особливості управління проектами у сфері послуг.....	101
Matanat Mirfayaz Mammadova Methods of learning English in Higher education based on oral speech.....	105
Галина Намачинська, Софія Стахів Теоретичні засади дослідження міжкультурної компетентності в учнів середньої школи.....	109
Наталія Науменко Реалізація моделі науково-методичної системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації безпекоорієнтованого освітнього середовища в умовах ризиків....	114
Ольга Канарова, Анна Вознюк, Олександра Шикиринська Сенсорне виховання дітей дошкільного віку як засіб розвитку пізнавальної активності.....	122
Борис Качур, Мирослава Качур Акмеологічні засади професійного зростання майбутніх керівників закладів дошкільної освіти.....	127
Альона Пехарєва, Оксана Ільченко, Віталія Тарасова Професійна підготовка фахівців спеціальної та інклюзивної освіти: актуальні потреби та напрями розвитку на прикладі комунального закладу “Харківська гуманітарно-педагогічна академія” Харківської обласної ради.....	132
Gulshan Ogtay Hasanova Modern concepts of the humanistic approach in education.....	138
Катерина Бурдуваліс Діяльність шкіл національних меншин на Поділлі у 1864–1917 рр.	144
Галина Голя, Алла Хомячук Формування національно-патріотичних цінностей у майбутніх учителів крізь призму історико-мистецької спадщини.....	149
Ганна Леськів-Бондарчук Педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання до спортивно-оздоровчої роботи з людьми третього віку.....	155
Mayryna Andrieieva, Yaroslav Kolyaska The features of mastering foreign language vocabulary by students of non-language higher education institutions.....	160
Кирил Скіпенко Інтеграція методів художнього проектування в професійній підготовці молодших бакалаврів дизайну: теоретичний і практичний аспект.....	165
Арсен Немцев Емоційно-естетичні особливості музичної драматургії українського театру в Перемишлі XIX століття.....	170

Youth & market

No. 10 (230) October 2024

CONTENTS

Tetyana Panyok, Maryna Obuzhovana, Maria Kvitka Professional formation of future teachers of fine arts in the process of art and pedagogical training.....	7
Victoriia Zhyhir, Valentyna Perehudova Features of the organization of technological practice of bachelors of professional education by specialization.....	13
Inna Yashchuk, Nataliia Kazakova Priorities of the all-ukrainian children's and youth militarypatriotic game "Sokil" ("Dzhura") in the formation of defensive consciousness among children and youth.....	18
Svitlana Kushniruk, Taras Olefirenko Conceptualization of the methodology of cossack pedagogy: from the experience of drahomaniv university....	24
Mykola Korets, Volodymyr Shevchenko, Yuliya Shevchenko Pedagogical conditions for the formation of healthcare competence in students by means of educational and game technologies.....	29
Lenina Zadorozhna-Kniahnytska, Iryna Khadzhinova, Serhii Sovinskii Adult education in wartime conditions: to the discourse of problem.....	34
Tatiana Atroshchenko, Olena Bobyrieva Psychological and pedagogical conditions for the formation of professional competence of future educators of preschool educational institutions by means of interactive technologies.....	40
Halyna Tkachuk Methodology for using different forms and methods of teaching in programming education.....	45
Halyna Yaremko, Mariana Havran, Tetiana Horokhivska Academic mobility of HEI teachers: opportunities and challenges of today.....	52
Oksana Samoilenko, Iryna Briukhovetska, Tetiana Shtainer Pedagogical conditions for developing soft skills in future teachers during the process of professional and pedagogical training.....	56
Volodymyr Tovstohan, Tetiana Tselhnyk, Andriy Shevchenko Inclusive competence of the teacher as a guarantee of the quality of the educational process organization....	61
Liudomyr Filonenko, Mariia Derpak Piano creative works of Volodymyr Ivasiuk: performing and pedagogical aspect.....	66
Ruslana Lotsman Ukrainian singing festivals: artistic, educational and pedagogical aspects.....	71
Oksana Yefremova Basic concepts of the training system of future pediatric dentists by means of situation-communicative models of professional interaction.....	78
Svitlana Ishchenko, Pavel Obukhov Environmental education and energy saving: forming a conscious approach in future generations.....	82

Nataliia Orlova, Tetiana Borysova Use of creative technologies in the design of art objects.....	87
Olena Murashchenko Structure of legal consciousness.....	91
Tetiana Helzhynska Academic staff training for academic entrepreneurship in the system of professional development.....	96
Daniil Boyko, Lyudmyla Scherbak Characteristics of project management in the the service sector.....	101
Matanat Mirfayaz Mammadova Methods of learning English in Higher education based on oral speech.....	105
Halyna Namachynska, Sophia Stakhiv Theoretical basis of the research of intercultural competence in secondary school students.....	109
Nataliia Naumenko Implementation of a model of scientific and methodological system for training future primary school teachers to organize a safetyoriented educational environment under conditions of risks...114	114
Olha Kanarova, Anna Vozniuk, Oleksandra Shykyrynska Sensory education of preschool children as a means of cognitive activity development.....	122
Borys Kachur, Myroslava Kachur The acmeological bases of professional growth of future managers of preschool educational institutions.....	127
Alona Piekhariieva, Oksana Ilchenko, Vitaliia Tarasova Professional training of specialists in special and inclusive education: current needs and directions of development on the example of the municipal institution “Kharkiv humanitarian and pedagogical academy” of Kharkiv regional council.....	132
Gulshan Ogtay Hasanova Modern concepts of the humanistic approach in education.....	138
Kateryna Bourdouvalis The activities of national minority schools in Podillya from 1864 to 1917.....	144
Galyna Golya, Alla Khomyarchuk Formation of national and patriotic values in future teachers through the prism of the historical and artistic heritage.....	149
Hanna Leskiv-Bondarchuk Pedagogical conditions for training future physical education specialists for sports and recreational work with people of the third age.....	155
Maryna Andrieieva, Yaroslav Kolyaska The features of mastering foreign language vocabulary by students of non-language higher education institutions.....	160
Kyryl Skipenko Integration of artistic design methods in the professional training of junior bachelors of design: theoretical and practical aspects.....	165
Arsen Nemtsev Emotional and aesthetic peculiarities of musical dramaturgy of the Ukrainian theatr in Premysl in the 19th century.....	170

Ольга Канарова, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
Анна Вознюк, старший викладач кафедри дошкільної освіти
Державного вищого навчального закладу “Донбаський державний педагогічний університет”
Олександра Шикиринська, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

СЕНСОРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

У статті досліджується розвиток пізнавальної активності дошкільника як важлива психолого-педагогічна проблема, яка охоплює вивчення механізмів, умов та факторів, що сприяють активізації пізнавальних процесів. З'ясовано роль сенсорного виховання у формуванні основних когнітивних процесів, таких як увага, пам'ять, мислення та уява. Проаналізовано сутнісне наповнення терміна “сенсорно-пізнавальна компетентність” як здатності дитини стимулювати пізнавальну активність, проявляти спостережливість і креативність у взаємодії з навколишнім світом.

Ключові слова: діти дошкільного віку; пізнавальна активність; пізнавальний інтерес; сенсорне виховання; сенсорно-пізнавальна компетентність.

Лім. 15.

Olha Kanarova, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Preschool Education and Social Work Department,
Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University
Anna Vozniuk, Senior Lecturer of the Preschool Education Department,
State Higher Educational Institution “Donbas State Pedagogical University”
Oleksandra Shykyrynska, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Preschool Education Department,
Vinnytsya Mykhaylo Kotsyubynskiy State Pedagogical University

SENSORY EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN AS A MEANS OF COGNITIVE ACTIVITY DEVELOPMENT

The article examines the development of the cognitive activity of a preschooler as an important psychological and pedagogical problem, which includes the study of mechanisms, conditions and factors that contribute to the activation of cognitive processes in preschool children. The authors clarify the relationship between cognitive activity and such concepts as “curiosity”, “cognitive interest”, “sensory education”; justify the dependence of the development of the preschooler's cognitive activity on the formation of interest in knowledge, the level of development of thinking and imagination, the use of modern educational technologies, and the preservation of the child's cognitive activity during the transition to school.

The role of sensory sensations and perceptions in the formation of basic cognitive processes, such as attention, memory, thinking and imagination, is updated. The essential content of the term “sensory-cognitive competence” is analyzed as a child's ability to stimulate his cognitive activity, to show observation and creativity in interaction with the surrounding world, to navigate in various sensory standards, their types, signs and properties, as well as to master the methods of analysis, synthesis, generalization, classifications and comparisons.

It is substantiated that sensory education as a system of pedagogical influences aimed at improving sensory cognition and developing the perception of preschool children during interaction with objects is one of the key means of developing cognitive activity, which, creating conditions for independent discovery of new things and supporting research interest child, becomes the basis for further intellectual development.

Keywords: preschool children; cognitive activity; cognitive interest; sensory education; sensory-cognitive competence.

Постановка проблеми. Сучасний підхід до організації освітнього процесу базується на розумінні дошкільного віку як унікального періоду розвитку особистості. Однією з ключових ознак цього етапу є розвиток пізнавальної активності, яка відіграє важливу роль у засвоєнні дитиною культурного досвіду людства. Це сприяє формуванню таких важливих якостей, як

самостійність, ініціативність, креативність, успішність, що в результаті забезпечує гармонійний розвиток особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку пізнавальної активності дошкільників досліджувалася упродовж багатьох десятиліть і має широкий науковий фундамент. Однак, як і в будь-якій сфері, питання розвитку пізнаваль-

ної активності має різні рівні дослідженості та залишається актуальним для сучасних педагогів, психологів і дослідників дитячого розвитку.

Перші дослідження в цій галузі були проведені такими вченими, як Жан Піаже (розробив теорію когнітивного розвитку, де дошкільний вік визначався як важливий етап у формуванні мислення через активне сприйняття навколишнього світу), Марія Монтессорі (акцентувала увагу на важливості сенсорного розвитку та індивідуального підходу в стимулюванні пізнавальної діяльності) та ін. Вони внесли величезний вклад у розуміння того, як у дітей дошкільного віку формуються мислення, уява, сприйняття і здатність до активного пізнання світу.

У сучасній педагогіці і психології пізнавальна активність дітей дошкільного віку є однією з ключових тем. Розробкою теоретичних і практичних аспектів дошкільної педагогіки та впровадженням нових підходів до виховання дітей в освітньому процесі займалася Т. Поніманська. О. Савченко обгрунтовано підходи до стимулювання пізнавальної активності дітей через ігрові та навчальні методи з акцентом на важливості індивідуалізації навчання.

Н. Гавриш досліджувала методики розвитку пізнавальної діяльності дошкільнят через гру, активну діяльність та взаємодію з навколишнім середовищем. Її роботи спрямовані на удосконалення педагогічних технологій для розвитку пізнавальних інтересів у дітей.

Питання розумового розвитку дітей дошкільного віку та методи стимулювання пізнавальної активності через застосування інноваційних підходів в освітньому процесі вивчала З. Михайленко. Вчена акцентувала увагу на значенні творчих видів діяльності для розвитку пізнавальних інтересів у дітей.

Л. Артемова аналізувала питання формування пізнавальної активності у дітей через діяльнісний підхід та інтеграцію сенсорного виховання. Її праці спрямовані на розробку нових методик для стимулювання пізнавальної цікавості.

Г. Мелешук студіювала питання соціальної та пізнавальної активності дошкільників у контексті інтеграції освітніх процесів з іншими аспектами виховання. Науковиця наголошувала на значенні розвитку самостійного мислення та здатності дітей взаємодіяти з соціумом через активну пізнавальну діяльність.

У наукових працях А. Богуш, О. Дроботій, А. Кошель, В. Кошель, М. Кривоніс, Т. Поніманської, С. Трикоз, О. Тарасової та ін. актуалізовано і досліджено проблему сенсорного виховання дітей раннього віку.

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури визначити потенційні можливості сенсорного виховання як засобу розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Проблема розвитку пізнавальної сфери у дітей дошкільного віку

є однією з найбільш важливих у педагогіці, оскільки взаємодія людини з навколишнім середовищем відбувається завдяки її активності та діяльності. Активність є ключовою умовою для формування інтелектуальних якостей особистості, її самостійності й ініціативності. Тому виникає об'єктивна потреба в оновленні освітньої системи, зміщенні уваги з формування особистості-виконавця на розвиток активної та ініціативної особистості, починаючи саме з дошкільного віку.

“Активність” є широким та багатовимірним поняттям, яке виступає умовою пізнання і формується в процесі діяльності людини. Згідно з визначенням у філософському словнику, активність характеризує спосіб життєдіяльності соціального суб'єкта, відображаючи рівень використання його здібностей, знань, навичок, волі та творчих зусиль для досягнення загальних потреб, інтересів, цілей та ідеалів [15].

У психологічних словниках термін “активність” описується як загальна характеристика живих істот, їхня здатність до самостійного реагування та підтримання значущих зв'язків з оточенням. Це також властивість темпераменту, яка виражається у силі впливу людини на ситуацію та подоланні перешкод на шляху до мети. Зокрема, у “Психологічному словнику” за редакцією Н. Побірченко пізнавальна активність визначається як психічна активність, яка виявляється через мимовільну увагу, цікавість та творчість [11]. Доведено, що пізнавальна активність супроводжує будь-яку самостійну дію, виражаючи готовність (здатність і бажання) до активного, ініціативного освоєння знань і застосування вольових зусиль. Джерелом такої активності у дошкільників є пізнавальна потреба.

Як зазначає В. Суржанська, пізнавальна потреба сприяє формуванню цілісного сприйняття навколишнього світу і характеризується пізнавальною орієнтацією дитини, її ініціативністю, інтересом, самостійністю і творчим підходом [13].

У психолого-педагогічній літературі поняття “пізнавальна активність дітей дошкільного віку” трактується по-різному. Так, С. Ладивір вважає його якісною характеристикою діяльності дитини, рисою її особистості та станом готовності до пізнавальної діяльності [8].

Г. Стадник зазначає, що пізнавальна активність дітей дошкільного віку тісно пов'язана з допитливістю, яка відображає потребу в нових знаннях і їх активний пошук як на рівні дій, так і на рівні мислення [12]. Допитливість виявляється через готовність до дій, прагнення задовольнити пізнавальну потребу і отримати від цього задоволення. Водночас допитливість виступає початковою формою пізнавального інтересу і є однією з його стадій, яка супроводжується емоціями здивування та задоволення від процесу пізнання і діяльності.

Також у поняття “пізнавальна активність” входить поняття “пізнавальний інтерес”, який має

наблизити дитину до навчання, зробити його для неї цікавим. Це доводили відомі педагоги минулого і доводять сучасники. Так, Ян Амос Коменський вважав інтерес одним із ключових способів створення ефективних умов для навчання. Ж.-Ж. Руссо, спираючись на інтерес дитини до навколишніх предметів і явищ, прагнув зробити навчання доступним і приємним. К. Ушинський вважав інтерес головним внутрішнім фактором, що забезпечує успішність навчання.

Сучасні дослідники А. Боднар і Н. Макаренко трактують поняття “пізнавальний інтерес” як емоційно усвідомлену діяльність дітей, що приносить їм внутрішнє задоволення від досягнутих результатів [2, 33]. І. Гудим підкреслює, що пізнавальний інтерес підвищує активність дітей і поступово поглиблює її в процесі пошукової, пізнавальної та дослідницької діяльності. Як зазначає дослідник, пізнавальна активність, викликаючи інтелектуальний та емоційний відгук у процесі виконання навчальних завдань, стимулює допитливість у дошкільників, розвиває їхні вміння занурюватися у суть питань та мотивує до дослідницької діяльності [5, 26].

Науковці розглядають інтерес як сукупність багатьох психічних процесів, які сприяють активній діяльності, підвищують готовність до пізнання через здивування, радість від навчання, формують прагнення до глибшого пізнання предмета і пізнавальної діяльності в цілому.

Відтак “пізнавальну активність” можна розуміти як багатогранну якість особистості, яка визначається потребою в пізнанні, готовністю до різних видів діяльності, а також виражається в інтенсивному вивченні всього нового для подальшої творчої реалізації.

Розвиток пізнавальної активності дітей дошкільного віку залежить від: - *формування інтересу до пізнання* (стимулювання пізнавальної мотивації дітей дошкільного віку, адже саме в цьому періоді дитина активно виявляє цікавість до нового і незвіданого, тому важливо створити умови, які сприятимуть розвитку цього інтересу); - *розвитку мислення та уяви* (пізнавальна активність сприяє розвитку логічного мислення, уяви та творчих здібностей дитини. Науково-педагогічна проблема полягає у тому, щоб знайти найбільш ефективні методи стимулювання цих процесів. Наприклад, за допомогою сенсорного виховання, ігор, загадок та конструктивної діяльності можна розвивати здатність до аналізу, узагальнення та синтезу інформації); - *збереження пізнавальної активності при переході до школи* (у деяких дітей пізнавальний інтерес знижується під час переходу до систематичного навчання. Педагогам важливо створювати умови, за яких дитина продовжує виявляти активність у пізнанні нового, навіть у рамках шкільної програми); - *ролі дорослих у формуванні пізнавальної активності* (науково-педагогічна проб-

лема полягає в тому, щоб знайти баланс між наданням дитині свободи для самостійного пізнання і водночас забезпеченням необхідної підтримки від дорослих); - *використання сучасних технологій* (сучасні педагогічні підходи стикаються з викликом інтеграції технологій у процес розвитку пізнавальної активності. Це відкриває нові можливості, але водночас потребує розуміння, як використовувати цифрові інструменти, щоб вони сприяли активному пізнанню, а не просто пасивному сприйняттю інформації); - *сенсорного виховання* (сенсорний розвиток є важливим компонентом пізнавальної активності дошкільників, оскільки дитина пізнає світ через органи чуттів. Педагогічне завдання полягає у тому, щоб створити умови для вдосконалення сенсорних навичок і розвитку здатності сприймати та класифікувати об’єкти за їх властивостями. Сенсорне виховання сприяє не лише розвитку чуттєвого досвіду, але й формуванню когнітивних процесів).

Розглянемо детальніше саме аспект впливу сенсорного виховання на розвиток пізнавальної активності дітей дошкільного віку. Як зазначає Т. Крутій, “пізнання через споглядання, відчуття, експериментування та конструювання мають особливе значення в дошкільному віці, оскільки цей період є активною фазою формування знань і уявлень про світ” [7, 12]. Т. Поніманська підкреслює, що сенсорне виховання ставить перед педагогами завдання організовувати діяльність дошкільників так, щоб сприяти їхньому самостійному дослідженню світу, адже “цілеспрямований вплив на дитину для розвитку її чуттєвого пізнання навколишнього світу” є одним із основних завдань, які вперше розробила М. Монтесорі, створивши авторські дидактичні матеріали [9, 91].

В. Кошель визначає сенсорне виховання як педагогічний вплив, спрямований на розвиток та вдосконалення сприйняття і органів чуттів [6]. Т. Андреева вважає, що сенсорне виховання є основою всебічного розвитку дитини, зосереджуючись на розвитку її відчуттів і сприйняття [1]. На думку С. Трикоз, сенсорне виховання є важливою частиною пізнавальної діяльності дитини, оскільки воно базується на розвитку сприйняття, відчуттів та уявлень про об’єкти і явища навколишнього світу [14].

Т. Яценко доводить, що головною метою сенсорного виховання дітей молодшого дошкільного віку є досягнення високого рівня розвитку сприйняття через формування перцептивних дій та засвоєння сенсорних еталонів. Це включає такі завдання, як розвиток орієнтувально-пошукової діяльності (уміння виокремлювати, порівнювати та групувати предмети), ознайомлення дітей із сенсорними еталонами (формами, кольорами, розмірами), звуками, текстурами, смаками тощо. Поєднання сенсорного досвіду зі словами, що описують сприйняті властивості, допомагає дитині краще систе-

матизувати та узагальнювати свої уявлення про світ. В. Горох і В. Бутенко розглядають сенсорне виховання як систему педагогічних заходів, спрямованих на вдосконалення чуттєвого пізнання і розвиток сприйняття особистості під час взаємодії з об'єктами. Вони наголошують на важливості постійного тренування органів чуттів для розпізнавання якостей предметів та явищ, що є основою для формування уявлень про навколишній світ. За тим, як дитина засвоює знання, розвиває навички та виконує нові завдання, можна судити про її здібності [4, 85].

В історії педагогіки важливий внесок у розвиток теорії сенсорного виховання зробила М. Монтессорі, довівши, що взаємодія з сенсорними матеріалами допомагає дітям розвивати свої пізнавальні здібності та чуттєве сприйняття світу.

Педагогічну теорію М. Монтессорі можна охарактеризувати трьома основними положеннями: 1) виховання має бути вільним; 2) виховання має бути індивідуальним; 3) виховання повинно базуватися на спостереженні за дитиною. Період від народження до п'яти з половиною років є найбільш сприятливим для сенсорного розвитку дитини. Здорова дитина здатна бачити, чути, відчувати запахи та смаки, але, за теорією М. Монтессорі, для високого рівня розвитку чуттєвого сприйняття потрібне спеціальне тренування. Воно здійснюється за допомогою сенсорних матеріалів, які допомагають дитині навчитися розрізняти властивості предметів за розміром, формою та кольором [3, 54]. Під час роботи з цими матеріалами дитина розвиває органи чуття: зір, слух, смак тощо.

М. Монтессорі підкреслювала, що основою розумового та морального розвитку є чуттєве сприйняття. Сензитивні періоди розвитку визначаються як періоди підвищеної чутливості, інтересу та концентрації на певних аспектах навколишнього середовища. У ці моменти дитина проявляє особливу увагу до окремих характеристик об'єктів, що дозволяє глибше пізнавати світ [3, 10].

Вищевикладене актуалізує значущість обгрунтованого сучасними науковцями терміна “сенсорно-пізнавальна компетентність”, яку, зокрема Т. Пономаренко та Я. Євченко, визначають як “здатність дитини активізувати пізнавальну активність, виявляти спостережливість і винахідливість в умовах навколишнього середовища; орієнтуватися у сенсорних еталонах, їх видах, ознаках і властивостях; оволодівати методами аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації та порівняння” [10]. Тобто сенсорно-пізнавальна компетентність дітей дошкільного віку – це здатність сприймати, розпізнавати і розуміти навколишній світ через відчуття (зір, слух, дотик, смак, нюх), а також застосовувати отримані знання у процесі пізнання. Ця компетентність включає розвиток сенсорних навичок, вміння орієнтуватися у властивостях предметів (розмір, форма, колір, текстура), здатність порівнювати, аналізу-

вати, класифікувати та узагальнювати інформацію. Важливою складовою сенсорно-пізнавальної компетентності є розвиток спостережливості, мислення та вміння використовувати отримані знання в нових ситуаціях.

Висновки. Проведений аналіз наукової літератури уможливив визначити основні аспекти впливу сенсорного виховання на розвиток пізнавальної активності дітей дошкільного віку. Отже, сенсорне виховання забезпечує:

- **розвиток відчуттів і сприйняття**, що допомагає дитині краще сприймати та розрізняти різноманітні властивості об'єктів (колір, форму, величину, текстуру, температуру, запах і смак). Щоб більше дитина взаємодіє з різними предметами та явищами, то активніше розвивається її здатність аналізувати й класифікувати інформацію;

- **формування пізнавальних інтересів**. Під час сенсорного виховання у дітей розвивається допитливість і бажання дізнатися більше про навколишній світ. Завдяки стимулюванню різних органів чуття дитина отримує нові знання, що є першим кроком до розвитку пізнавальної активності;

- **розвиток дрібної моторики та координації**. Сенсорні ігри та вправи розвивають дрібну моторику, що тісно пов'язано з розвитком мозку і когнітивних здібностей. Маніпуляції з предметами активізують мозкову діяльність і стимулюють пізнавальну активність через тактильні відчуття;

- **підвищення концентрації та уваги**. Сенсорне виховання допомагає дітям навчитися зосереджувати увагу на деталях та тривалішій взаємодії з об'єктами, що сприяє розвитку уваги і пам'яті. Це важливо для пізнавальної активності, оскільки дозволяє дитині краще засвоювати нову інформацію та аналізувати її;

- **формування базових уявлень про світ**. Сенсорне виховання допомагає дитині створювати первинні уявлення про властивості об'єктів та явищ у природі. Через безпосередній досвід вона вчиться розуміти, як працює світ, а це стимулює її пізнавальну активність і бажання дізнатися більше.

Таким чином, сенсорне виховання є потужним засобом розвитку пізнавальної активності у дітей дошкільного віку. Через стимулювання органів чуття дитина не лише краще сприймає навколишній світ, але й активно залучається до процесу дослідження і пізнання. Це закладає основи для подальшого інтелектуального, емоційного і соціального розвитку дитини, допомагаючи їй успішно адаптуватися до складнішого освітнього процесу в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрєєва Т.Т. Сенсорне виховання дітей засобами природи у педагогічній системі Софії Русової. *Наукові записки. Серія “Психолого-педагогічні науки”*. Ніжин: Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2011. № 8. С. 95–98.
2. Боднар А.Я., Макаренко Н.Г. Шляхи формування пізнавального інтересу особистості в процесі професій-

СЕНСОРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ

ного самовизначення. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2014. Т. 162. С. 2–37.

3. Бондар В.І., Ільченко А.М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтесорі : навч. посіб. Полтава : РВВ ПДАА, 2009. 252 с.

4. Горох В., Бутенко В. Особливості сенсорного виховання дітей молодшого дошкільного віку. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи: збірник наукових статей студентів, магістрантів та молодих науковців*. Суми : ФОП Цьома С.П., 2023. С. 82–86.

5. Гудим І. Розвиток пізнавальних інтересів і здібностей дошкільників із порушеннями зору. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2014. № 4. С. 24–30.

6. Кошель В.М. Сенсорне виховання дітей раннього віку : навчально-методичний посібник. Чернігів: ФОП Баликіна О. В., 2019. 160 с.

7. Крутій К.Л. Предметно-розвивальне середовище як чинник супроводу діяльності дітей. *Дошкільна освіта*. 2008. № 2 (20). С. 9–20.

8. Ладивір С. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості. *Дошкільне виховання*. 2006. № 11. С. 3–6.

9. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.

10. Пономаренко Т.О., Євченко Я.Б. Формування основ сенсорно-пізнавальної компетентності дітей раннього віку. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 41. Т. 2. С. 107–111.

11. Психологічний словник / уклад.: О. Сергєєнкова, В. Синявський ; за ред. Н. Побірченко. Київ, 2007. 336 с.

12. Стадник Г. Розвиток пізнавальної активності дошкільників в сім'ї : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2015. 124 с.

13. Суржанська В.А. Творчі завдання як засіб формування пізнавальної активності старших дошкільників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Київ, 2004. 19 с.

14. Трикоз С.В. Застосування сенсорних ігор та вправ у навчанні дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Освіта осіб з особливими потребами: виклики сьогодення : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 21 червня 2020 р.). Київ : "Наша друкарня", 2020. С.250–264.

15. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. Шинкарука та ін. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

REFERENCES

1. Andreieva, T.T. (2011). Sensome vykhovannia ditei zasobamy pryrody u pedahohichnii systemi Sofii Rusovoi [Sensory education of children by means of nature in the pedagogical system of Sofia Rusova]. *Research Notes. Series "Psychology and Pedagogy Research"*. Nizhyn Mykola Gogol State University. Nizhyn, No. 8. pp. 95–98. [in Ukrainian].

2. Bodnar, A.Ia. & Makarenko, N.H. (2014). Shliakhy formuvannia piznavalnoho interesu osobystosti v protsesi profesiinoho samovyznachennia [Ways of forming the cognitive interest of the individual in the process of professional self-determination]. *Scientific notes of NaUKMA. Pedagogical, psychological sciences and social work*. Vol. 162. pp. 32–37. [in Ukrainian].

3. Bondar, V.I. & Ilchenko, A. M. (2009). Psykholohopedahohichni osnovy rozvytku ditei v systemi M. Montessori

[Psychological and pedagogical foundations of children's development in the M. Montessori system]. Poltava, 252 p. [in Ukrainian].

4. Horokh, V. & Butenko, V. (2023). Osoblyvosti sensornoho vykhovannia ditei molodshoho doshkilnoho viku [Features of sensory education of children of younger preschool age]. *Preschool and primary education: realities and prospects: a collection of scientific articles by students, masters and young scientists*. Sumy, pp. 82–86. [in Ukrainian].

5. Hudym, I. (2014). Rozvytok piznavalnykh interesiv i zdibnostei doshkilnykiv iz porushenniamy zoru [Development of cognitive interests and abilities of preschoolers with visual impairments]. *Exceptional child: teaching and upbringing*. No. 4. pp. 24–30. [in Ukrainian].

6. Koshel, V.M. (2019). Sensorne vykhovannia ditei rannoho viku [Sensory education of young children]. *Educational and methodological manual*. Chernihiv, 160 p. [in Ukrainian].

7. Krutii, K.L. (2008). Predmetno-rozvyvalne seredovyshche yak chynnyk suprovodu diialnosti ditei [Subject-developmental environment as a factor supporting children's activities]. *Preschool education*. No. 2 (20). pp. 9–20. [in Ukrainian].

8. Ladyvir, S. (2006). Piznavalna aktyvnist starshykh doshkilniat: indyvidualni osoblyvosti [Cognitive activity of older preschoolers: individual characteristics]. *Preschool education*. No. 11. pp. 3–6. [in Ukrainian].

9. Ponimanska, T.I. (2008). Doshkilna pedahohika [Preschool pedagogy]. *Educational manual*. Kyiv, 456 p. [in Ukrainian].

10. Ponomarenko, T.O. & Yevchenko, Ya.B. (2021). Formuvannia osnov sensorno-piznavalnoi kompetentnosti ditei rannoho viku [Formation of the basics of sensory and cognitive competence of young children]. *Innovative pedagogy*. Issue 41. Vo. 2. pp. 107–111. [in Ukrainian].

11. Psykholohichni slovnky [Psychological dictionary]. (Eds.). O. Serheienkova, V. Syniavskiy; N. Pobirchenko. Kyiv, 2007. 336 p. [in Ukrainian].

12. Stadnyk, H. (2015). Rozvytok piznavalnoi aktyvnosti doshkilnykiv v simi [Development of cognitive activity of preschoolers in the family]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 124 p. [in Ukrainian].

13. Surzhanska, V.A. (2004). Tvorchy zavdannia yak zasib formuvannia piznavalnoi aktyvnosti starshykh doshkilnykiv [Creative tasks as a means of forming the cognitive activity of older preschoolers]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 19 p. [in Ukrainian].

14. Trykoz, S.V. (2020). Zastosuvannia sensorykh ihor ta vprav u navchanni ditei z porushenniamy intelektualnoho rozvytku [The use of sensory games and exercises in the education of children with intellectual disabilities]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: vykyky sohodennia: zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 21 chervnia 2020 r.)* – Education of people with special needs: today's challenges: collection of materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (Kyiv, June 21, 2020). Kyiv, pp. 250–264. [in Ukrainian].

15. Filosofs'kyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical encyclopedic dictionary]. (Ed.). V. Shynkaruk et al. Kyiv, 2002. 742 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.10.2024